

Konrad Burdziak¹

**ART. 10 § 2 K.K. I ART. 94 U.P.N. Z PERSPEKTYWY
ART. 40 UST. 3 KONWENCJI O PRAWACH
DZIECKA, CZYLI KILKA SŁÓW NA TEMAT
ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ NIELETNICH**

Cel pracy

Celem niniejszej pracy jest analiza przypadków, w których nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, z perspektywy art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, w szczególności zaś – analiza przypadku przewidzianego w art. 94 u.p.n.², zgodnie z którym: „Jeżeli nieletni, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, ukończył lat 18 przed rozpoczęciem wykonania orzeczenia, sąd rodzinny decyduje, czy wykonać orzeczony środek, czy od jego wykonania odstąpić i wymierzyć sprawcy karę. Wymierzając karę sąd stosuje nadzwyczajne jej złagodzenie. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może odstąpić od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy w zachowaniu sprawcy nastąpiła istotna poprawa. W razie wymierzenia kary pozbawienia wolności albo kary ograniczenia wolności czas jej trwania nie może przekroczyć okresu, jaki pozostaje do ukończenia przez sprawcę lat 21”³.

---

¹ Dr Konrad Burdziak, Uniwersytet Szczeciński, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, adres e-mail: konrad.burdziak@usz.edu.pl

² Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2018, poz. 969 t.j.).

³ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120, poz. 526, ze zm.).

Metoda badawcza

Metodą badawczą wykorzystaną w niniejszej pracy jest metoda dogmatyczno-prawna. Analizy przypadków, w których nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej z perspektywy art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka dokonano więc przede wszystkim w drodze analizy materiału normatywnego odnoszącego się do wszystkich poruszanych w pracy kwestii.

Wzmiankowanej analizie dokonano przy tym w oparciu o derywacyjną koncepcję wykładni prawa. Oczywiście, nie jest to jedyna koncepcja wykładni tekstu prawnego wypracowana w polskiej nauce prawa. Niemniej to właśnie derywacyjna koncepcja wykładni – w przekonaniu autora niniejszej pracy – najpełniej i zarazem najprecyzyjniej opisuje przebieg wykładni tekstu prawnego, a przy tym – jest koncepcją zintegrowaną z innymi koncepcjami wykładni, co również stanowiło istotny argument na rzecz jej wykorzystania⁴.

Rozważania

W aktualnie obowiązującym polskim prawie przewidziane zostały wyłącznie dwa przypadki, w których nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej⁵. Pierwszy z tych przypadków przewidziany został w art. 10 § 2 k.k., zgodnie z którym: „Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne”; drugi zaś w art. 94 u.p.n., którego treść przywołana została powyżej.

---

⁴ Zob. K. Burdziak, *Prowokacja. Analiza prawnokarna*, Poznań 2018, s. 35.

⁵ Zasadą jest bowiem brak odpowiedzialności karnej nieletniego (zob. m.in. art. 10 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2019, poz. 1950 t.j.), dalej jako: k.k.).

Oczywiście, w kontekście art. 94 u.p.n. postawić można pytanie: czy rzeczywiście przewiduje on możliwość pociągnięcia (nieletniego) sprawcy czynu zabronionego do odpowiedzialności karnej? Podkreślenia wymaga jednak, że ustawodawca wyraźnie wspomina w art. 94 u.p.n. o „wymierzeniu sprawcy kary”, a w konsekwencji nie sposób uznać, że przewidziana w rzeczonym przepisie kompetencja do odstąpienia od wykonania środka poprawczego i – powtórzmy – wymierzenia sprawcy kary jest czymś innym niż kompetencją do pociągnięcia (nieletniego) sprawcy czynu zabronionego do odpowiedzialności karnej; kompetencją – dodajmy – przyznaną specyficznemu organowi (sądowi rodzinnemu) i realizowaną w specyficznej (przewidzianej przez Ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich) i nie do końca jasnej procedurze (ustawodawca nie wskazuje m.in. jakie okoliczności winien wziąć pod uwagę sąd, decydując, czy wykonać orzeczony środek poprawczy, czy od jego wykonania odstąpić i wymierzyć sprawcy karę; ustawodawca nie wskazuje również, czy w sytuacji zasadności wymierzenia sprawcy kary konieczne jest uprzednie ustalenie możliwości przypisania mu winy w czasie popełnienia czynu zabronionego, czy też nie⁶).

Wątpliwości pojawiają się wszakże w kontekście każdego z wyżej wymienionych przypadków – nie tylko tego z art. 94 u.p.n., lecz również z art. 10 § 2 k.k. Ten drugi przypadek (przypadek przewidziany w art. 10

---

⁶ Zdaniem T. Bojarskiego: „Powstaje (...) problem dotyczący zasady winy, rysujący się tutaj ostrzej niż w sytuacji wskazanej w uchylonym art. 13 u.p.n., który obowiązywał do 2 stycznia 2014 r. (...) Z art. 94 u.p.n. łączy się pewna komplikacja (...). Wspomniana komplikacja łączy się z tym, że kara może zostać orzeczona za przestępstwo, odpowiedzialność za przestępstwo jest natomiast warunkowana stwierdzeniem winy, co wszak nie nastąpiło w czasie rozpoznawania sprawy nieletniego o czyn karalny. Zastosowanie kary w miejsce zakładu poprawczego ze względu na osiągnięty przez nieletniego wiek może być życiowo, praktycznie uzasadnione. Nie może jednak oznaczać jakiegoś automatyzmu w zakresie tego przekształcenia. Oznacza więc konieczność powrócenia do danej sprawy i ponownego merytorycznego jej rozpoznania na podstawie zgromadzonego wówczas materiału, w tym opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów, niezbędnej w postępowaniu poprawczym. Trzeba więc wypowiedzieć się na podstawie tego poprzedniego materiału, czy analizowany w czasie orzeczenia o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym czyn nieletniego można uznać za zawiniony; innymi słowy – czy nieletniemu można przypisać winę w zakresie rozpatrywanego czynu karalnego. Por. krytyczną opinię V. Konarskiej-Wrzosek (...). Jest to działanie, które może nasuwać wątpliwości (ocena zdarzenia przeszłego raz już ocenianego), jednakże tego praktycznego rozwiązania nie należy kwestionować” (T. Bojarski, *Komentarz do 94 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, Warszawa 2016, s. 273–274).

§ 2 k.k.), mimo że niezwykle precyzyjnie określony przez ustawodawcę (wszak ustawodawca w sposób wyraźny wskazuje: 1) granicę wieku, którą musi przekroczyć sprawca czynu zabronionego w czasie popełnienia tego czynu, by możliwa była jego odpowiedzialność karna; 2) czyny zabronione, jakich musi dopuścić się sprawca, by możliwa była jego odpowiedzialność karna; 3) inne okoliczności, które sąd musi wziąć pod uwagę decydując o zasadności bądź jej braku pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej), okazuje się być taki bowiem wyłącznie na pierwszy rzut oka. W kontekście wskazanego przepisu postawić można w końcu następujące (niezwykle trudne – dodajmy – do udzielenia na nie jednoznacznej odpowiedzi) pytania: 1) czy rzeczywiście zasadne jest pociąganie do odpowiedzialności karnej osoby, która w czasie popełnienia czynu zabronionego miała wyłącznie 15 lat?⁷; 2) w którym momencie

⁷ Zob. B. Czarnecka-Działuk, Z. Ostrihanska, D. Wójcik, *Zasady odpowiedzialności nieletnich wobec kodyfikacji karnej*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 9–10, s. 203–206. Jak wynika z uzasadnienia Kodeksu karnego: „Kodeks z 1997 r. utrzymuje kodeksową zasadę przyjmującą odpowiedzialność karną za czyny zabronione popełnione po ukończeniu 17 lat. Podobnie także do kodeksu karnego z 1969 r. przewidziano możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej nieletnich w razie popełnienia przez nich niektórych przestępstw wymienionych taksatywnie w art. 10 § 2. W odróżnieniu jednak od kodeksu karnego z 1969 r. obniża on granicę takiej wyjątkowej odpowiedzialności – na 15 lat. Za takim obniżeniem przemawia stopień zagrożenia społeczeństwa ze strony zdemoralizowanych, często bardzo brutalnych sprawców” (*Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 123). Nie mogąc sobie zatem poradzić z niektórymi, nieletnimi sprawcami czynów zabronionych pod groźbą kary, państwo zdecydowało się ich karać, a przynajmniej umożliwić ich karanie w wyjątkowych wypadkach. Ogromną rolę z pewnością odegrała tutaj także potrzeba zaspokojenia społecznego poczucia sprawiedliwości (por. W. Wolter, *Komentarz do art. 9 k.k.*, w: *Kodeks karny z komentarzem*, I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Warszawa 1973, s. 61–62). Nie rozstrzygając w tym miejscu kwestii zasadności (bądź nie) pociągania do odpowiedzialności karnej osób, które w czasie popełnienia czynu zabronionego miały wyłącznie 15 lat, stwierdzić należy, że w przypadku uznania takiej praktyki za zasadną, jako minimum należałoby przyjąć, że: „Stopień socjalizacji jednostki, w tym stopień asymilacji przez nią obowiązujących w danej społeczności reguł postępowania, jest jednym z warunków umożliwiających jednostce podjęcie zachowania zgodnego z powinnością wyrażoną w normie. Jednostkę można uczynić odpowiedzialną tylko wówczas, gdy osiągnęła ona wymagany w społeczeństwie stopień socjalizacji. Pokłosiem zasady «im większa możliwość po stronie jednostki, tym więcej społeczeństwo może od niej wymagać i tym większa jest jej odpowiedzialność» jest konkluzja, że **dziecka, które nie poznało określonych reguł społecznych, które następnie swoim zachowaniem naruszyło, nie można uczynić odpowiedzialnym, gdyż nie miało ono możliwości zachowania się zgodnie z naruszonymi regułami. Od tego zaś, które poznało wskazane reguły i nauczyło się pojęcia odpowiedzialności, można wymagać zachowania się zgodnego z tymi regułami, a za ich naruszenie uczynić je odpowiedzialnym. Karać można więc osoby, na które obawa**

sprawca musi mieć ukończone 15 lat, by możliwe było pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej za dany czyn zabroniony (czy konieczne jest, by sprawca miał ukończone 15 lat przez cały czas popełniania czynu zabronionego pod groźbą kary, czy też wystarczy, że będzie miał je ukończone w ostatnim momencie popełniania tego czynu)?; 3) jakiego czynu zabronionego musi dopuścić się sprawca, by możliwe było pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej (czy może to być wyłącznie czyn przewidziany wprost w art. 10 § 2 k.k., czy też mogą to być również jego formy stadialne i zjawiskowe)?; 4) czy katalog czynów zabronionych pod groźbą kary określony w art. 10 § 2 k.k. jest rzeczywiście adekwatny (dlaczego bowiem – dla przykładu – przewidziano w art. 10 § 2 k.k. rozbój z art. 280 k.k., a nie przewidziano kradzieży rozbójniczej i wymuszenia rozbójniczego z art. 281 i 282 k.k.); 5) czy rzeczywiście wszystkie okoliczności przewidziane w art. 10 § 2 k.k. (każda z osobna, a jednocześnie wszystkie razem) muszą przemawiać w danym, konkretnym przypadku za pociągnięciem sprawcy do odpowiedzialności karnej (ustawodawca wyraźnie wskazuje niby, że pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności możliwe jest wyłącznie wówczas, gdy: „okoliczności sprawy **oraz** stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają”); 6) czy zasadne jest uwzględnianie (przy podejmowaniu decyzji o zasadności pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej) faktu uprzedniego stosowania wobec sprawcy środków wychowawczych lub poprawczych i tego, że okazały się one bezskuteczne?⁸

Podkreślenia wymaga wszakże, że art. 10 § 2 k.k. – pomimo wielu pojawiających się w jego kontekście wątpliwości – spełnia minimalne wymagania przewidziane w art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, zgodnie z którym: „Państwa-Strony będą sprzyjały tworzeniu praw, procedur

---

kary mogłyby wyrzucić choć najmniejszy wpływ (pogrub. K.B.)” (P. Zakrzewski, *Stopniowanie winy w prawie karnym* [online], Wolters Kluwer, 15.08.2019, godz. 17:55, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369395151/312331>, dostęp: 04.09.2019, godz. 10:03). Na powyższe zwraca uwagę również ustawodawca, wymagając w art. 10 § 2 k.k. uwzględnienia przy decyzji o zasadności (bądź nie) pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności karnej stopnia jego rozwoju, jego właściwości i warunków osobistych.

⁸ Zob. w tym zakresie w szczególności: Ł. Pohl, *Ponownie w sprawie zakresu odpowiedzialności karnej osoby nieletniej według Kodeksu karnego z 1997 r. (zagadnienie form popełnienia czynu zabronionego) – uwagi o metodzie rozwiązania problemu*, „Prawo w Działaniu” 2018, nr 35, s. 116–141; A. Zoll, *Komentarz do art. 10 k.k.*, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, wyd. 5 [online], Wolters Kluwer, 10.04.2019, godz. 03:53, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587276763/510474>, dostęp: 08.07.2019, godz. 14:52.

organów oraz instytucji odnoszących się specjalnie do dzieci podejrzanych, oskarżonych bądź uznawanych winnymi pogwałcenia prawa karnego, a w szczególności: a) **ustanowieniu minimalnej granicy wieku, poniżej której dzieci będą posiadały domniemanie niezdolności do naruszenia prawa karnego**; b) **w przypadku, gdy jest to właściwe i celowe, stosowaniu innych środków postępowania z takimi dziećmi, bez uciekania się do postępowania sądowego, pod warunkiem pełnego poszanowania praw człowieka i gwarancji prawnych**". Po pierwsze – odpowiedzialność przewidziana w art. 10 § 2 k.k. to odpowiedzialność fakultatywna (nieletni „może”, a nie „musi”, odpowiadać na zasadach określonych w Kodeksie karnym), wymagająca – jak już wcześniej wspomniano – popełnienia przez nieletniego jednego z czynów zabronionych pod groźbą kary wymienionych w zamkniętym katalogu z art. 10 § 2 k.k., a nadto wymagająca uzasadnienia w okolicznościach sprawy oraz w stopniu rozwoju sprawcy, a także w jego właściwościach i warunkach osobistych. Po drugie zaś – jest to odpowiedzialność ograniczona wymogiem osiągnięcia przez sprawcę (nieletniego) w czasie popełnienia czynu zabronionego 15. roku życia, a więc – innymi słowy – w art. 10 § 2 k.k. (i to w sposób wyraźny) wyznaczona została minimalna granica wieku w czasie popełnienia czynu zabronionego, poniżej której odpowiedzialność karna nieletniego jest wyłączona.

Granicy tego rodzaju (granicy wieku w czasie popełnienia czynu zabronionego, poniżej której odpowiedzialność karna nieletniego jest wyłączona) nie przewidziano tymczasem w art. 94 u.p.n., a więc w regulacji będącej drugim z wyjątków od zasady z art. 10 § 1 k.k., zgodnie z którą – przypomnijmy – „Jeżeli nieletni, wobec którego orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, ukończył lat 18 przed rozpoczęciem wykonania orzeczenia, sąd rodzinny decyduje, czy wykonać orzeczony środek, czy od jego wykonania odstąpić i wymierzyć sprawcy karę. Wymierzając karę sąd stosuje nadzwyczajne jej złagodzenie. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd może odstąpić od wymierzenia kary, zwłaszcza gdy w zachowaniu sprawcy nastąpiła istotna poprawa. W razie wymierzenia kary pozbawienia wolności albo kary ograniczenia wolności czas jej trwania nie może przekroczyć okresu, jaki pozostaje do ukończenia przez sprawcę lat 21”.

Oczywiście można twierdzić, że skoro powyższa regulacja (regulacja art. 94 u.p.n.) dotyczy wyłącznie osób, wobec których orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym, to chodzić może co najwyżej o osoby,

które w czasie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary ukończone miały nie mniej niż lat 13 (zob. art. 10 u.p.n. w zw. z art. 1 § 1 pkt 2 u.p.n.). Dla przykładu – zdaniem V. Konarskiej-Wrzosek: „Wśród warunków, jakie muszą być spełnione, aby sąd mógł orzec wobec nieletniego umieszczenie go w zakładzie poprawczym (a w konsekwencji również – aby sąd mógł wymierzyć nieletniemu karę na podstawie art. 94 u.p.n. – dop. K.B.), jest jeszcze jeden, a mianowicie nieletni musi mieć ukończony 13. rok życia w chwili popełnienia czynu karalnego. **Przesłanka ta nie jest wyrażona wprost** (pogrub. K.B.), ale **dość jednoznacznie wynika** (pogrub. K.B.) z wymogu dopuszczenia się przez nieletniego czynu karalnego, a takiego określenia używa się tylko wobec grupy wiekowej nieletnich, która mieści się między 13. a 17. rokiem życia”⁹.

Podkreślenia wymaga jednak, że zgodnie z art. 10 u.p.n.: „Sąd rodzinny może orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 § 2 pkt 2 lit. a, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego”. Umieszczenie w zakładzie poprawczym dotyczy zatem nie osób, wobec których toczy się postępowanie w sprawie o czyn karalny, lecz osób, które dopuściły się takiego czynu. Tymczasem, w definicji legalnej z art. 1 § 2 pkt. 2 u.p.n., zgodnie z którą: „Ilekczo w ustawie jest mowa o «czynnie karalnym» – rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako: a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo b) wykroczenie określone w art. 50a, art. 51, art. 69, art. 74, art. 76, art. 85, art. 87, art. 119, art. 122, art. 124, art. 133 lub art. 143 Kodeksu wykroczeń”, nie ma wzmianki na temat minimalnego wieku sprawcy w czasie popełnienia czynu zabronionego, którego osiągnięcie byłoby niezbędne dla uznania go (czynu zabronionego) za czyn karalny. Z art. 1 § 1 pkt 2 u.p.n. wprost wynika zaś, że czynu karalnego mogą dopuścić się nie tylko osoby, które ukończyły lat 13, wszak zgodnie z rzeczoną regulacją: „Przepisy ustawy stosuje się w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17”, a zatem można dopuścić się czynu karalnego także przed ukończeniem 13. roku życia, jak i po ukończeniu lat 17

---

⁹ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 10 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2015, s. 101.

(w przeciwnym wypadku zupełnie niepotrzebne okazałyby się granice wieku przewidziane w art. 1 § 1 pkt 2 u.p.n.).

Nieletniemu sprawcy czynu zabronionego pod groźbą kary wymienionego w (zamkniętym, co prawda, ale niezwykle szerokim, wszak chodzi o czyny zabronione przez ustawę jako przestępstwa i przestępstwa skarbowe) katalogu z art. 1 § 2 pkt 2 lit. a u.p.n. wymierzyć można w konsekwencji karę (w sytuacji przewidzianej w art. 94 u.p.n.) niezależnie od jego (sprawcy) wieku w czasie popełnienia tego czynu, wszak – przypomnijmy: 1) środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym orzeczony może zostać wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego; 2) czynu karalnego może dopuścić się każdy nieletni, niezależnie od jego wieku w czasie popełnienia tego czynu; 3) art. 94 u.p.n. nie stawia żadnych ograniczeń w zakresie wieku nieletniego sprawcy czynu karalnego w czasie popełnienia tego czynu, by możliwe było odstępianie od wykonania środka poprawczego i wymierzenie kary); sytuacja tego rodzaju pozostaje zaś w oczywistej sprzeczności z analizowanym wcześniej art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka.

Można by uznać, rzecz jasna, że rację ma Sąd Najwyższy, twierdząc, że: „Nieletni, o którym mowa w art. 10 u.p.n. jest osobą określoną w art. 1 § 1 pkt 2 u.p.n., i tylko wobec takiego nieletniego orzec można umieszczenie w zakładzie poprawczym”¹⁰ i uzasadniać to, odwołując się do funkcjonalnych (zwłaszcza celowościowych) dyrektyw wykładni (byłaby to przy tym – rzecz jasna – wykładnia na korzyść nieletniego). Podkreślenia wymaga jednak, że w kontekście art. 94 u.p.n. nie byłoby to rozwiązanie ani wystarczające, ani tym bardziej zadowalające. Zgodzić się należy wszakże (po pierwsze) z Ł. Pohlem, iż: „Stan (...) daleko idącej rozbieżności interpretacyjnej (choćby tylko potencjalnej – dop. K.B.) (...) jest niewątpliwie stanem wielce niepożądanym, gdyż mogącym wywoływać w praktyce sądowej niedające się pogodzić z wymaganiami konstytucyjnymi zjawisko nierównego traktowania obywateli przez prawo”¹¹.

Po drugie zaś, zgodzić się należy z V. Konarską-Wrzošek, że: „Możliwość zamiany na karę kryminalną (nawet nadzwyczajnie złagodzoną) orzeczonego, a niewykonanego umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, budzi poważne wątpliwości co najmniej z dwóch (innych jeszcze

¹⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2009 r., III KK 21/09, LEX nr 503249.

¹¹ Ł. Pohl, *Zakres odpowiedzialności karnej nieletniego w Kodeksie karnym z 1997 r. (o konieczności pilnej zmiany art. 10 § 2 k.k. – problem form popełnienia czynu zabronionego)*, „Prawo w Działaniu” 2017, nr 30, s. 17.

– dop. K.B.) powodów. Po pierwsze dlatego, że stanowi niezbyt uzasadnione odstępstwo od przyjętej w naszym systemie prawa zasady karnej nieodpowiedzialności sprawców nieletnich, a po drugie dlatego, że dla pociągnięcia do odpowiedzialności karnej i wymierzenia sprawcy kary kryminalnej za przestępstwo, niezbędne jest przypisanie mu winy (zob. art. 1 § 3 k.k.), co w przypadku sprawców nieletnich jest dopuszczone na zasadzie wyjątku, jedynie w razie popełnienia ciężkiego przestępstwa wyszczególnionego w art. 10 § 2 k.k. i to po ukończeniu lat 15. Przypisywanie nieletniemu winy i to po dłuższym czasie od merytorycznego rozpoznawania jego sprawy w związku z popełnieniem czynu karalnego, gdy to nie było przedmiotem analizy i dowodzenia przez sąd rodzinny orzekający o umieszczeniu nieletniego w zakładzie poprawczym¹², jest trudne do akceptacji, a tym bardziej orzekanie o karze bez ustalenia winy nieletniego sprawcy¹³.

---

¹² Z powyższym nie zgadza się P. Zakrzewski, zdaniem którego: 1) „Wydaje się, iż piąty element struktury «wina» powinien (...) odgrywać rolę priorytetową w przypadku środków poprawczych. Ustalenie winy (...), której przesłanką jest możliwość zachowania się zgodnie z treścią powinności wyrażonej w normie prawnej, wyznacza zakres zastosowania wobec nieletniego środków poprawczych. Konstatacja, że winy nieletniemu nie można przypisać z tej przyczyny, że jest on za młody, aby uznać go za w pełni zsocjalizowanego, lub nie poznał on jeszcze pojęcia odpowiedzialności, wyłącza możliwość zastosowania wobec takiego nieletniego środków poprawczych, zaś umożliwia zastosowanie tylko środków wychowawczych, których celem jest dokończenie procesu socjalizacji. Ustalenie, że nieletniemu nie sposób przypisać winy, gdyż nie rozumie znaczenia norm, które swoim zachowaniem naruszył, lub nie pojmuje jeszcze pojęcia odpowiedzialności, pozwala w zgodzie z koncepcją dziecka w niebezpieczeństwie oraz zasadą dobra dziecka na zastosowanie odpowiednich do danego przypadku środków wychowawczych” (P. Zakrzewski, *Stopniowanie winy w prawie karnym* [online], Wolters Kluwer, 15.08.2019, godz. 17:55, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369395151/312331>, dostęp: 04.09.2019, godz. 10:03); 2) „Wydaje się (...), że zastosowanie środka poprawczego wymaga ustalenia wszystkich elementów struktury przestępstwa, w tym winy. Wniosek ten ma o tyle znaczenie, że na gruncie obecnie obowiązującej ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich zgodnie z art. 94 u.p.n. zachodzi możliwość wymierzenia sprawcy kary w miejsce orzeczonego środka poprawczego” (*ibidem*).

¹³ V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 94 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, s. 310. Zob. też: P. Kardas, *O podstawach odpowiedzialności nieletnich na zasadach określonych w Kodeksie karnym. Uwagi na tle sporów dotyczących wymierzenia nieletniemu kary*, w: *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009, s. 97–107; P. Kobes, *Orzekanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec nieletnich w Polsce*, Warszawa 2015, s. 115–120; P. Kobes, *Prawny system przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich*, Warszawa 2011, s. 269–272; B. Stańdo-

Mając powyższe na względzie, postulować należy uchylenie art. 94 u.p.n. Wszelkie inne postępowanie (w tym jakiegokolwiek przeformułowanie wzmiankowanego przepisu czy też przepisu art. 10 u.p.n.) jawi się bowiem – wobec zaprezentowanych wyżej argumentów – jako jednoznacznie bezcelowe.

Wnioski

Podsumowując krótko powyższe rozważania, należy stwierdzić, że: 1) art. 10 § 2 k.k. spełnia minimalne wymogi przewidziane w art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, 2) art. 94 u.p.n. nie spełnia minimalnych wymogów przewidzianych w art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, 3) postulować należy uchylenie art. 94 u.p.n.

Bibliografia

Literatura

Bojarski T., *Komentarz do 94 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, Warszawa 2016.

Burdziak K., *Prowokacja. Analiza prawnokarna*, Poznań 2018.

Czarnecka-Działuk B., Ostrihanska Z., Wójcik D., *Zasady odpowiedzialności nieletnich wobec kodyfikacji karnej*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 9–10.

Kardas P., *O podstawach odpowiedzialności nieletnich na zasadach określonych w Kodeksie karnym. Uwagi na tle sporów dotyczących wymierzenia nieletniemu kary*, w: *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009.

Kobes P., *Orzekanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec nieletnich w Polsce*, Warszawa 2015.

Kobes P., *Prawny system przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich*, Warszawa 2011.

-Kawecka, „Zamiana” umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym na karę. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 24 maja 2005 r., „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2006, nr 1, s. 235–238; B. Stańdo-Kawecka, *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, Warszawa 2007, s. 322–326.

Konarska-Wrzosek V., *Komentarz do art. 10 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2015.

Konarska-Wrzosek V., *Komentarz do art. 94 u.p.n.*, w: *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2015.

Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, red. I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, Warszawa 1997.

Pohl Ł., *Ponownie w sprawie zakresu odpowiedzialności karnej osoby nieletniej według Kodeksu karnego z 1997 r. (zagadnienie form popełnienia czynu zabronionego) – uwagi o metodzie rozwiązania problemu*, „Prawo w Działaniu” 2018, nr 35.

Pohl Ł., *Zakres odpowiedzialności karnej nieletniego w Kodeksie karnym z 1997 r. (o konieczności pilnej zmiany art. 10 § 2 k.k. – problem form popełnienia czynu zabronionego)*, „Prawo w Działaniu” 2017, nr 30.

Stańdo-Kawecka B., *„Zamiana” umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym na karę. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 24 maja 2005 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2006, nr 1.

Stańdo-Kawecka B., *Prawo karne nieletnich. Od opieki do odpowiedzialności*, Warszawa 2007.

Wolter W., *Komentarz do art. 9 k.k.*, w: *Kodeks karny z komentarzem*, I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Warszawa 1973.

Zakrzewski P., *Stopniowanie winy w prawie karnym* [online], Wolters Kluwer, 15.08.2019, godz. 17:55, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369395151/312331>, dostęp: 04.09.2019, godz. 10:03.

Zoll A., *Komentarz do art. 10 k.k.*, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, wyd. 5 [online], Wolters Kluwer, 10.04.2019, godz. 03:53, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587276763/510474>, dostęp: 08.07.2019, godz. 14:52.

Akty prawne

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2018, poz. 969 t.j.).

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120, poz. 526, ze zm.).

Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 2019, poz. 1950 t.j.).

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 2009 r., III KK 21/09, LEX nr 503249.

Słowa kluczowe: art. 10 Kodeksu karnego, art. 94 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, nieletni, wiek sprawcy czynu zabronionego

Streszczenie

Celem pracy jest analiza przypadków, w których nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, w szczególności zaś – analiza przypadku przewidzianego w art. 94 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, z perspektywy art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka. Metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest metoda dogmatyczno-prawna. Analizy przypadków, w których nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, z perspektywy art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka dokonano więc przede wszystkim w drodze analizy materiału normatywnego odnoszącego się do wszystkich poruszanych w pracy kwestii. W następstwie przeprowadzonych rozważań stwierdzono, że: 1) art. 10 § 2 k.k. spełnia minimalne wymogi przewidziane w art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, 2) art. 94 u.p.n. nie spełnia minimalnych wymogów przewidzianych w art. 40 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, 3) postulować należy uchylene art. 94 u.p.n.

Key words: Article 10 of the Criminal Code, Article 94 of Juvenile Delinquency Proceedings, juveniles, age of the perpetrator of a prohibited act

**ARTICLE 10 SECTION 2 OF THE CRIMINAL CODE AND
ARTICLE 94 OF THE ACT ON JUVENILE DELINQUENCY
PROCEEDINGS IN THE VIEW OF ARTICLE 40 SECTION 3 OF
THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD: A FEW
WORDS ON CRIMINAL RESPONSIBILITY OF JUVENILES**

Abstract

The aim of this paper is to analyse cases where a juvenile may be held criminally responsible, particularly to analyse the case provided for in Article 94 of the Act on Juvenile Delinquency Proceedings in the view of Article 40 section 3 of the Convention on the Rights of the Child. The research method applied in the paper is the dogmatic-legal method. Therefore, the analyses of cases where a juvenile may be held criminally responsible from the perspective of Article 40 section 3 Convention on the Rights of the Child were performed by means of investigating normative material referring to all the matters covered in the paper. As a result of the conducted considerations it has been concluded that, 1) Article 10 paragraph 2 of the Criminal Code satisfied the minimum requirements provided for in Article 40 section 3 of the Convention on the Rights of the Child, 2) Article 94 of the said Act fails to satisfy the minimum requirements provided for in Article 40 section 3 of the Convention on the Rights of the Child, 3) it should be advocated that Article 94 of the said Act be revoked.

Historia artykułu:

Otrzymano: 09.07.2019   Zaakceptowano: 15.11.2019   Opublikowano: 16.12.2019

DOI: 10.5604/01.3001.0013.6118

Artykuł Oryginalny

Autor do korespondencji: Konrad Burdziak; adres e-mail: konrad.burdziak@usz.edu.pl

---

